

Галабурда Уляна

студентка групи СОУМ-21 факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Вашків Леся.

ІВАН ФРАНКО ПРО ГРИГОРІЯ СКОВОРОДУ

Про діяльність «останнього визначного мужа XVIII віку», Григорія Сковороду написано чимало. Його постаттю цікавилися філософи, педагоги, історики, літератори і мовознавці. Справедливо зауважив Леонід Ушкалов, «одним з піонерів вивчення життя та творчості Сковороди в Галичині був Іван Франко» [т. 29, с. 382]. Його оцінка сформульована у рецензії на працю Д. Багалія «Счинения Григория Саввича Сковороди, собранные и редактированные проф. Д. И. Багалеем. Юбилейное издание (1794 – 1894 год), с портретом его, видом могилы и снимками почерка. 7-й т. Сборника Харьковского историко-филологического общества. Харків, 1894» [т. 29, с. 434]. Франкова рецензія опублікована у 1895 р. у « Записках Наукового товариства ім. Шевченка» (т. 5, кн. 1, с. 79-83).

Уже початок праці виявляє позитивне ставлення І. Франка до фігури Г. С. Сковороди. Його постать, на думку критика, «чи не найзамітніша з усіх духовних діячів наших XVIII віку» [т. 29, с. 434]. Слушною є констатація факту: доля поставила Г. Сковороду на межі двох великих епох, у часи політичного та духовного упадку старої козацько – гетьманської держави, та разом з тим, на порозі нової України. Г. Сковорода поєднував у собі абсолютні протилежності, завдяки яким постає унікальна та оригінальна цілісність, «се старий міх, налитий новим вином» [т. 29, с. 434]. Критик стверджує, що навіть вдача, мова, спосіб життя та ін., «має отой двоїстий характер, являється мішаниною старої традиції з новим духом» [т. 29, с. 434]. Наступні дослідники творчої спадщини Григорія Сковороди покладатимуться на спостереження

Івана Франка, акцентуватимуть його трактування постаті Г. Сковороди як «з'єднуючої ланки».

Дослідник І. Франко бачив у Г. Сковороді особистість вільну та вільнодумну: «Він цинив над усе свободу і бачив дуже добре, що для його поглядів та ідеалів, для його незалежної вдачі і моральної чистоти не було місця в суспільній ієрархії» [т. 29, с. 436]; інколи дивакувату та відлюдькувату; емоційну та експресивну, але разом з тим духовну, з аскетичними ідеями: «проживав по кілька неділь або й довше на однім місці, часто перебуваючи в самоті й задумі, та не менше часто ведучи розмови зі своїми знайомими на улюблені теми пізнання самого себе та морального поліпшення» [т. 29, с. 436]. Виокремлював у митцеві звичайну людину яка в молодості, віддавала перевагу радше самостійному дослідженню світу, ніж регулярному, ретельному навчанню: «...Тоді ще молодий парубок, більше придивлявся світові і людям, прислухувався розмовам, ніж систематично вчився» [т. 29, с. 435].

Іван Франко неодноразово наголошує, що Григорій Сковорода випереджував час, як у власному побуті, так і в своїх ідеях: «Він був прогнаний з сеї посади єпископом за те, що викладав після підручника, заложеного ним самим на основах, зовсім нових і суперечних з тою старою традицією» [т. 29, с. 435]. Дослідник переконливо стверджує, що коли форма суспільно-педагогічної діяльності й була стара та традиційна, то «зміст його науки був новий, а бодай зглядно новий серед тодішньої суспільності» [т. 29, с. 436].

Вагомим, на нашу думку, є ще один важливий наголос Івана Франка: Григорій Сковорода – справжній українець. Він любить свій край, банує за ним, ставить вище за власні потреби: «...Він вернувся знову на Україну, волюючи жити в крайній бідності і ненастанній мандрівці, «без рідні, без маєтку, без кута, де б міг голову прихилити» [т. 29, с. 435]. Став вчителем і віддав перевагу навчанню «вибраних одиниць із сучасної української суспільності» [т. 29, с. 436].

Дослідник диференціює образ Григорія Сковороди реального і уявленого, іншими уявленого. Так, дослідниця О. Єфименко порівнювала його

з кобзарями та мандрівними дяками. «О дні називають його містиком, другі раціоналістом, одні порівнюють його з Сократом, другі зо Спінозою, одні бачать у його писаннях пантеїзм, другі – чисте християнство, а вкінці інші не бачать в нім нічого, крім дивацтва, темноти, заплутаного стилю та застарілої бесіди» [т. 29, с. 437]. Цікавішими є сучасні візії постаті Григорія Савича, висловлені Андрієм Любкою: «Вегетаріанець, вільнодумець і недовчений студент,.. експериментатор у віршуванні, харизматичний викладач (нині б такого назвали коучем чи тренером), емоційний педагог.., неформал, який так і не підлаштувався під «нормальне» рутинне життя, співак, що роками виспівував оперні арії при царському дворі, русофоб, давнчанець, що спав чотири години на добу, пішохід, пастух і легенда...» [1, с. 4]. Далекішого 1895р., оцінюючи працю свого колеги, Іван Франко зробив висновок, що ці «різні, прямо з собою суперечні погляди» викликані не чим іншим, як «новістю його поглядів». Цим пояснюється, за Іваном Франком, «те незвичайно сильне враження, яке поява Сковороди робила на сучасних» [т. 29, с. 436].

Франко-рецензент висловлює подяку професорові Д. Багалію за його працю над осмисленням «незвичайної і характерної постаті» Г. С. Сковороди. Цінним є зауваження Івана Франка про те, що, незважаючи на величезний обсяг роботи, професору Д. Багалію, на жаль, не вдалося відшукати деяких творів, наприклад, «Трагікомедію». Працю Дмитра Багалія критик оцінює як багатий за змістом том. Вказує на його важливість для пізнання і наукової оцінки Г. Сковороди. Схвально відгукнувся І. Франко й про міркування Д. Багалія щодо спірних пунктів у життєписі й характеристиці Григорія Сковороди, а, крім того, зацентрував на тому, що Д. Багалій не оминав увагою й літературну спадщину митця: подав огляд написаного Г. Сковородою, установив хронологію і передав зміст кожного з творів. Це дуже важливо, на думку І. Франка, бо «деякі твори сього писателя задля його алегоричного та афористичного способу писання представляють великі труднощі для всякого, хто хоче підхопити їх основну думку» [т. 29, с. 438]. Як професійний критик,

Іван Франко висловлює жаль через відсутність у праці Д. Багалія критично опрацьованої біографії Григорія Сковороди.

Серед вчених, які досліджували творчу спадщину Г. Сковороди, виокремлюються імена Дмитра Багалія, Олександри Єфименко, Павла Житецького, Федора Зеленогорського, Олександра Хіджеу, Григорія Данилевського, Володимира Ерна та інших. Поміж них не губиться й внесок І. Франка у відчитування спадку Григорія Сковороди. Його творчість згадує він своєю авторською історією українського письменства; так, у розділі XXVIII «Православні письменники XVIII віку» Іван Франко означає Григорія Сковороду як «остатнього визначного мужа» [4, с. 256] того століття.

Список використаної літератури

1. Сковорода. Найкраще [Текст] / Григорій Сковорода ; пер. Марії Кашуби, Галини Сварник, Назара Федорака; передм. Ростислава Чопика, Андрія Любки; іл. Данила Мовчана Львів : Видавництво Terra Incognita, 2018. 320 с. (Серія «Українська езотерика»).
2. Ушкалов Л. В. Сковорода та інші: Причинки до історії української літератури. К.: Факт, 2007. 552 с. (Сер. «Висока полиця»).
3. Франко І. Я. Сичинения Григория Саввича Сковороди, собранные и редактированные проф. Д. И. Багалеем. Юбилейное издание (1794 – 1894 год), с портретом его, видом могилы и снимками почерка. 7-й т. Сборника Харьковского историко-филологического общества. Харків, 1894// Зібрання творів у 50-и томах. К.: Наукова думка, 1981р., т. 29, С. 434 – 438.
4. Франко І. Я. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890р.// Зібрання творів у 50-и томах. К.: Наукова думка, 1984р., т. 41, с. 194-470.

Герасимчук Олена

студентка групи ПА-22 факультету іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.